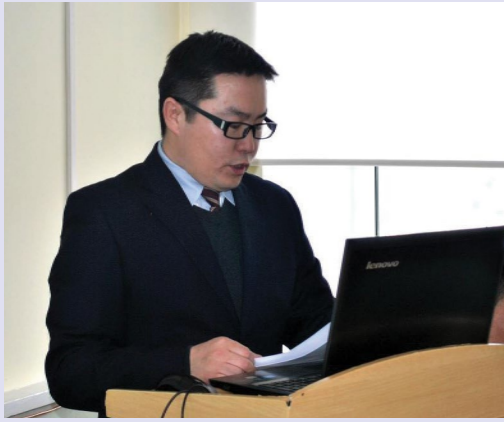

ХУУЛЬ САХИУЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ШИНЭТГЭЛ

REFORM OF LAW ENFORCEMENT OPERATION

Г.Оюунболд. Хууль Зүйн Яамны Хууль сахиулах бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах хэлтсийн дарга
Oyunbold.G. Director of Law Enforcement Policy Implementation Division, Ministry Of Justice

Abstract: The article considers the innovation of law enforcement and law enforcers operation, its infrastructure at the reforming stage of fairness protection system in the Mongolian Justice Branch.

Нэг. Хууль сахиулах үйл ажиллагааны тухай

Нийгмийн хөгжлийн олон үе шатуудад хууль зүйн салбар, тэр дундаа хууль сахиулах үйл ажиллагаа эрх зүйн нэгдсэн зохицуулалтгүй явж ирснийг бид мэдэх билээ. Үндсэндээ эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа, эсхүл захиргааны зөрчил хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нэршлээр Үндсэн Хуульд заасан иргэний эрхийг хамгаалах, хүний халдашгүй эрхийг хязгаарлах, үндэслэл бүхий сэжгийг шалгаж, төрийн нэрийн өмнөөс хуулийг хэлбэрэлтгүй сахин биелүүлэх ажиллагаа олон салбарын хууль тогтоомжид өөр өөрөөр тусч ирсэн.

Монгол Улсад хууль сахиулах үйл ажиллагааны нэгдсэн стандарт, түүнийг тогтоосон эрх зүйн хэм хэмжээ байхгүйгээс эрүүгийн тагнуул, мөрдөн байцаах чиглэлээр тус тусдаа үйл ажиллагаа явуулдаг хууль сахиулах байгууллагууд даруй 70 гаруй жил ажиллаж байна.¹

Хууль зүйн салбарт “шударга ёсыг хамгаалах тогтолцооны шинэтгэл² явагдаж байгаатай холбогдуулан хууль тогтоомжийн төдийгүй дэд бүтцийн бодлогыг салбарын яамнаас шинээр тодорхойлж байна.

Үндэслэл бүхий сэжиг, гэмт хэрэг, зөрчлийг бүртгэх, мөрдөн шалгах эрх бүхий цагдаа, мөрдөх болон хилийн алба, татвар, гааль зэрэг хууль сахиулах байгуулага, албан тушаалтны үйл ажиллагааг хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлсэн, ашиг ашиг сонирхлын зөрчил, авилгаас ангид нэгдсэн зарчим, журмаар хэрэгжих эрх зүйн баталгааг бүрдүүлэх шаардлагад үндэслэн Хууль сахиулах үйл ажиллагааны тухай бие даасан хуулийн төслийг боловсруулж байна.

Гэмт хэрэг илрүүлэх хойшлуулгүй ажиллагаа, хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах гүйцэтгэх ажил, нийгмийн хэв журам сахиулах, нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажиллагаанууд “хууль сахиулах үйл ажиллагаа” гэсэн ойлголтод багтаж хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлыг тусгайлсан хуулиар тогтооно. Ингэснээр хүний халдашгүй эрхийг хязгаарлах, өмч хөрөнгөд халдах ажиллагаа нэг стандартаар хэрэгжих юм.

Ийнхүү хууль сахиулах үйл ажиллагаа нэг стандартад орсноор эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаанд байдаг үндэслэлгүй цагдан хорих³, хөтөлж байцаах, нэр хүндийг нь гутаан доромжилж харьцах зэрэг эрүү шүүлтийн амь бөхтэй оршсоор байгаа хэлбэрүүдийг хязгаарлах боломжтой болж байгаа юм. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд байгаа

¹ Хууль сахиулах үйл ажиллагаа, гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагааг Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Захиргааны хариуцлагын тухай хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль, Гүйцэтгэх ажлын тухай хууль, Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль болон татвар, гааль, мэргэжлийн хяналт, байгаль орчны багц хууль тогтоомжоор зохицуулж байна.

² “criminal justice reform”

³ Төрийн албан хаагчийн буруутай үйл ажиллагаанаас иргэн хуулийн этгээдэд учирсан хохирлыг барагдуулах зорилгоор 2009 оноос эхлэн Хууль зүйн Сайдын тухайн жилийн багцад мөнгөн хөрөнгө тусгадаг. 2009 оноос хойш өнөөг хүртэл хугацаанд нийт 34,3 тэрбум төгрөг олгосноос 322 иргэнд 5,5 тэрбум, 217 хуулийн этгээдэд 28,8 тэрбум төгрөг олгосон байна.

олон ажиллагаа, үндэслэл журмууд хууль сахиулах ажиллагаанд хамаарч байгаатай холбоотойгоор Гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл боловсруулагдаж байна. Энэ хуулийн төсөлд хүнийг гэмт хэрэгт сэрдэж, баривчилсан үеэс эхлэн зөвшөөрөл олгох эрх бүхий шүүгч цагдан хорих, бусад эрхийг хязгаарлах бүхий л ажиллагааг хүний эрхийг хангаж байгаа эсэхийг харгалзаж, зөвшөөрөл олгодог байхаар тусгахаар боловсруулж байна.

Хоёр. Хууль сахиулагчийн тухай

Хуульчийн эрх зүйн байдал буюу хууль сахиулагч болон хуульчийн үйл ажиллагааны ялгаа заагийг тодорхой болгох зорилгын хүрээнд өнгөрсөн онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачлагаар Шүүхийн шинэтгэлийн багц хуулиуд батлагдсан. Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Шүүхийн тухай хууль, Шүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль батлагдсан бөгөөд одоо Прокурорын эрх зүйн байдлын тухай хуулийг дараагийн шатанд шинэчлэхээр төлөвлөж байна.

Өмгөөлөгчийн эрх зүйн байдлын асуудал нь Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулинд багтаж хуульчдын мэргэжлийн холбоо байгуулахаар тусгаж батлагдаад хэрэгжиж эхэлснийг та бид мэдэх билээ. Цаашид шүүхийн зохион байгуулалт чиг үүрэг нь шүүхийн тухай хуулиар, прокурорын чиг үүрэг зохион байгуулалт нь прокурорын тухай хуулиар орж ирэхээр төлөвлөгдөөд байгаа.

Гэмт хэрэг мөрдөх, зөрчлийг шалгах, нийгмийн хэв журам сахиулах, аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй субъект болох ял эдлүүлэх, хил хамгаалах, онцгой байдал, харьяатын албаны алба хаагчийн эрх зүйн байдлыг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай, Монгол Улсын Хилийн тухай, Гамшгаас хамгаалах тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай зэрэг тухайн салбарын хуулиар зохицуулж байгаа бөгөөд эдгээр алба хаагчдын эрх, үүрэг, ажиллах нөхцөл, баталгаа нь давхардсан, зохицуулалт нь хангалтгүй байгааг мэдэх билээ.

Түүнчлэн Улсын Их Хурлаас 2012 оны 37 дугаар тогтоолоор баталсан Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсаны дагуу зохион байгуулалттай, нууц далд аргаар үйлдэгддэг гэмт хэргийг мөрдөн шалгах "мөрдөх алба" байгуулахаар төлөвлөж байгаа бөгөөд шүүхийн шат дахь гэрч, хохирогч, шүүгчийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиг үүрэгтэй Тахарын албыг байгуулаад байна.

Хууль сахиулах эдгээр байгууллагын алба хаагчийн эрх зүйн байдлыг мөн нэгдсэн байдлаар зохицуулах, алба хаагчийн хариуцлага, ёс зүйн болон сахилгын дүрмийг олон улсын стандарт, зөвлөмжид нийцүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, хамгаалах зарчмын шинэлэг зохицуулалт бий болгох, албан хаагчийн үйл ажиллагаа байгууллагаас бус хуулиас илүү хамааралтай байх

нөхцлийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна. Энэхүү шаардлагыг үндэслэн Хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийг боловсруулж байна. Энэ хуулийн төслөөр хууль сахиулагч буюу цагдаа, мөрдөх, тахар, ял эдлүүлэх, хил хамгаалах, онцгой байдал, харьяатын албаны алба хаагчийн эрх зүйн байдал, үүргээ гүйцэтгэх нөхцөл, ажиллах баталгааг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулж, гааль, татвар, мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч нь энэ хуулийн үйлчлэлд хамаарах этгээд байхаар тусгана.

Гурав. Хууль сахиулах байгууллагуудын дэд бүтцийн тухай

Хууль сахиулах байгууллагыг цэргийн юмуу цэрэгжсэн байгууллага гэж ойлгоод батлан хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байгууллагатайгаа нийлүүлээд хүчний байгууллага гэж нэрлэдэг байсан. Энэ нь иргэнд аюулгүй байдлын үйлчилгээ үзүүлэх чиг үүргийг бууруулсан шинжтэй явж ирсэн. Иймд иргэнд үйлчилдэг байгууллагыг цэргийн байгууллагаас ялгах зайлшгүй шаардлагыг халах зорилгоор Монгол Улсад өмнө нь хийгдэж байсан шинэтгэлүүд гэвэл нийтийн захиргааны байгууллагын институтыг оруулсан туршлага бий.

Гэвч энэ нь зөвхөн захиргааны байгууллагуудыг хамарснаар хууль сахиулах чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байгууллагын иргэнд үйлчлэх чиг үүргийг тодорхой хэмжээнд гаргаж ирсэн боловч цэрэгжсэн байгууллага гэсэн ойлголтоос нь салгаж чадаагүй. Иймд хууль сахиулах байгууллагыг цэрэгжсэн байгууллага цэргийн байгууллага гэсэн стасусыг арилгаж хууль сахиулах байгууллага гэдгийг тодотгох шаардлагатай.

Ийм ялгаа байгааг олж харахад манай улсад бий болсон хэд хэдэн кэйс буюу хэрэг явдал нөлөөлсөн байдаг. Тухайлбал, 7 сарын 1-ний хэрэг явдлын дараагаар цагдаагийн удирдлагыг уг үйл явдлын улмаас хүний амь нас үрэгдсэн явдалд гэм буруутай эсэхийг шүүхээр шийдвэрлэх үед өмнө нь бид бол цэрэгжсэн байгууллага учраас тушаалаар хөдөлдөг

гэсэн ойлголттой байсан боловч яг шүүхээр хэрэг шийдвэрлэх явцад бид иргэнд үйлчилдэг байгууллага болохоор цэргийн гэмт хэргээр зүйлчлэгдэхгүй гэж маргаж байсан.

Учир нь цагдаагийн байгууллага нь хууль сахиулах үйл ажиллагааг явуулахдаа иргэн лүүгээ хандсан зорлиго нь илүү тодорхой харагдаж байдаг хууль сахиулах чиг үүрэгтэй байгууллага болохоос цэргийн байгууллага биш гэсэн гаргалгааг гаргаж

ирсэн. Гэхдээ цагдаагийн байгууллага бол цэргийн байгууллага биш боловч захиргааны байгууллага бас биш юм. Иймд ямар байгууллага байх ёстой вэ гэдэг асуудал хөндөгдсөн. Иймд бид цэргийн болон иргэний байгууллагын дунд “Хууль сахиулах байгууллага” гэсэн шинэ статус байх ёстой гэж үзсэний үндсэн дээр энэхүү шинэчлэлийг хийх шаардлагатай болсон.

Эдгээрийн хүрээнд дараах үндсэн чиглэлээр шинэчлэл хийх шаардлагатай юм байна гэж үзсэн.

А. Цагдаагийн байгууллагын шинэчлэлийн шаардлага

Дэлхийн улс орнуудын практикаас харахад хууль сахиулах үйл ажиллагаа нь нэлээн өргөн хүрээг хамарсан ойлголт бөгөөд үүний нийт иргэдэд шууд мэдрэгдэх хууль сахиулах, аюулгүй байдлын хосолсон шинжтэй үйлчилгээг цагдаагийн байгууллага гүйцэтгэдэг. Гэхдээ хууль сахиулах байгууллагууд нь өөрийн зорилго чиг үүрэгээс хамаараад янз бүр байдаг. Тухайлбал, цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны хоёрны нэг нь иргэнд үйлчилдэг захиргааны байгууллагын шинжтэй нөгөө хэсэг нь хууль сахиулах чиг үүргийг гүйцэтгэх шинжтэй байдаг.

Иймд хууль сахиулах байгууллага нь иргэнд

үйлчлэх үүргээ биелүүлэх үе шат нь хаанаа байгааг, хууль сахиулах тохиолдол нь хаанаа байгааг илүү тодорхой болгох шаардлагатай. дэлхийн улс орнуудын Цагдаагийн байгууллагын туршлагаас үзэхэд үндсэн гурван чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг. Үүнд нэгт, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, хоёрт, хэв журмыг хамгаалах, гуравт олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах гэсэн гурван чиг үүрэг байдаг байна. Нийгмийн хэв журмыг хамгаалах, гэмт хэргийн талаарх өргөдөл гомдлыг шийдвэрлэх үедээ иргэнд үйлчилдэг байна. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, илрүүлэх болон таслан зогсоох, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хамгаалах буюу нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүсэхээс сэргийлэх таслан зогсоох хязгаарлах үед хууль сахиулах чиг үүргээ биелүүлдэг байгууллага байна. Эдгээр чиг үүргийг илүү тодорхой болгохоор цагдаагийн албаны тухай хуулийг боловсруулан батлуулсан.

Б. Мөрдөх алба байгуулах буюу гэмт хэрэгтэй тэмцэх шинэчлэлийн шаардлага

Мөрдөх алба нь цагдаагийн байгууллага шиг гурван чиг үүрэг байхгүй зөвхөн гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийнх нь тодорхой хэсгийг хэрэгжүүлдэг байгууллага. Ийнхүү гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн тодорхой хэсгийг шинэчлэх шаардлага нь нууц далд аргаар үйлдэгддэг, олон хохирогч бүхий, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд цагдаагийн байгууллагын үндсэн арга хэрэгсэл, хүч тохирохгүй байдаг. Мөн цагдаагийн байгууллагын мөрдөн шалгах арга ажиллагаа буюу аливаа үйлдлийг гэмт хэргийн шинжтэй болохыг нотлох арга ажиллагаа нь зарим ноцтой үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай хэрэгт хүчин мөхөсддөг.

Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй хийх тэмцэл нь иргэдийн өргөдөл, гомдолд үндэслэж шалгадаг боловч нөгөө талаасаа иргэдийн өргөдөлд хариу өгөх, иргэдийн өргөдлийг шийдвэрлэх зорлиготой байдаг. Иймд цагдаагийн байгууллагын хууль сахиулах үйл ажиллагаа нь иргэдээс шууд хамааралтай байна. Ийм иргэдийн өргөдөл гомдлоор шалгаж байдаг гэмт хэрэг нь нийт гэмт хэргийн 90 хувийг эзэлж байдаг тул түүнээс хэрхэн яаж урьдчилан сэргийлэх гэх мэт асуудал нь цагдаагийн байгууллагын хууль сахиулах ажиллагаа байна.

Харин мөрдөх албаны хууль сахиулах ажиллагаа нь нууц далд арга хэлбэрээр үйлдэгддэг, үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, шууд хохирогч байхгүй тул мэдээлэл, судалгаан дээр үндэслэдэг, урьдчилан тагнах арга ажиллагаагаар сэргийлж таслан зогсоодог, нотлох баримтыг цуглуулах буюу бий болох газар нутаг нь нэг хууль тогтоомжийн системд хамаардаггүй, олон улсын нутаг дэвсгэрт үйлдэгдэж байдаг терроризм, цагаан захтны буюу албан тушаалын, хүний наймаа, хар тамхи мансууруулах бодис наймаалах гэх мэт гэмт хэргийг шалгадаг байна.

Мөрдөх алба бол цэвэр хууль сахиулах байгууллага юм. Иргэнд үйлчлэх хэсэг нь маш бага буюу тухайн мөрдөх албаны үйл ажиллагаатай холбоотой гомдол санал гаргаад явах тохиолдолд иргэнд үйлчилдэг байна. Иймд мөрдөх алба нь гэмт хэргийг илрүүлэх, нотлох тусгай арга хэрэгсэл их хэрэглэдэг, эрсдэлтэй үйл ажиллагаа явуулдаг учир галт зэвсэг хэрэглэх эртэй байна гэх мэтийн байдлаараа цагдаагийн байгууллагаас ялгаатай байна. Мөн зохион байгуулалттай гэмт хэргийн гэрч хохирогчийг хамгаалах шаардлага цаашдаа зайлшгүй гарч ирнэ. Мөн энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдэж байгаа этгээдүүд нь мөрдөлтийн үйл явцад садаа болох, нөлөөлөх, таслан зогсоохыг оролдох зэрэг нөхцөл байдал үргэлж гарч байдаг тэр нь хор аюултай байдлаар илэрдэг тул хууль сахиулах чиг үүргийн энэ хэсгийг дангаараа хариуцсан бие даасан байгууллага байх хэрэгтэй гэж үзсэн.

В.Тахарын алба байгуулах буюу шүүхийн тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах гэрч хохирогчийн аюулгүй байдлыг хамгаалах талаар хийх шинэчлэлийн шаардлага:

Хууль сахиулах чиг үүргийн бас нэг томоохон хэсгийг шүүхийн тасралтгүй хэвийн үйл ажиллагааг хангах байдаг. Энэ дотроо бас шүүхийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах үүднээс гэрч хохирогчийг хамгаалах ялтанг ял эдлүүлэх байгууллагад хүргэх, шүүхэд авчирах, шүүхийн байрыг хамгаалах гэх мэт чиг үүрэг нь бие даасан байгууллагатай байж шүүхийн тасралтгүй үйл ажиллагаа хэвийн явагддаг. Мэдээж шүүхийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах бусад нөхцлүүд байдаг. Тухайлбал, шүүхийн байрны зохион байгуулалт, төсөв санхүү гэх мэт нөхцлүүд байдаг боловч тэр нь иргэний буюу захиргааны чиг үүрэгт хамаарах тул хууль сахиулах шинжгүй байна.

Харин шүүхийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулахад шаардлага нөхцлийг бүрдүүлэхэд хууль сахиулагч оролцох тохиолдлыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй байгууллага нь "Тахарын алба" байна. Шүүн таслах ажиллагааг аюулгүй явуулах нөхцлийг хангаагүй нөхцөлд шүүх хурал хэвийн явахгүй бөгөөд үүний улмаас иргэд шударга шүүхээр шүүлгэх эрх нь зөрчигдөхөд хүрдэг. Үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд шүүгч шүүхийн аюулгүй байдлыг хангана, шаардлагатай гэвэл улсын яллагчын аюулгүй байдлыг хангаж, гэрч хохирогчийг хамгаалж, яллагдагчийг хуяглан хүргэх, шүүхээс оргон зайлсан ялтанг эрэн сурвалжилах чиг үүргийг гүйцэтгэнэ. Шүүгдэгч, ялтанг хуяглан хүргэх, оргон зайлсан шүүгдэгч ялтанг эрэн сурвалжлах ажиллагаа нь шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагатай ажил үүргийн хувьд давхцаж болно.

Гэхдээ тахарын алба нь дээрх чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ шүүхийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах чиг үүрэгтэйгээ уялдуулна. Хорихоос оргон зайлсан гэмт хэрэгтнүүдийн бодит заналхийлэл нь ихэнх тохиолдолд хэрэг, маргааныг гэрчилсэн гэрч, хохирогчид, хэргийг шүүсэн шүүгч, яллагчид чиглэсэн байдаг тул энэ чиг үүргийн хүрээнд оргон зайлсан этгээдийг эрэн сурвалжлахад оролцоно. Мөн шүүхийн шатанд буюу хэрэг хянан шийдвэрлэх шатанд оргон зайлсан этгээдүүд нь шүүхийн хэвийн үйл ажиллагаанд саад учруулж байгаа бол мөн энэхүү чиг үүргийнхээ хүрээнд эрэн сурвалжилж болно.

Зөвхөн оргон зайлах ч биш тухайн ялтан нь ял эдэлж байхад нь маршалын чиг үүргийг хамаарч болно. Өөрөөр хэлбэл хорихоос ялтанг суллагдсан тохиолдолд тухайн хэргийн хохирогч, гэрчид энэ тухай мэдэгдэж, аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээг авах зорилгын үүднээс цагдаагийн байгууллага, мөрдөх алба, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагууд нь уг ялтаны статусын өөрчлөлтийг маршалын албанд мэдэгдэх үүрэгтэй байдаг.

Шүүхээр хэргээ шийдвэрүүлж буй яллагдагч

шүүх хуралд ирэхгүй бол шүүх хурлын хэвийн үйл ажиллагаанд саад учруулдаг. Иймд цагдан хоригдож байгаа газраас нь шүүх хурал болох газар авчрах, буцааж хүргэх, гадуур байгаа этгээдүүдийг ирэхгүй тохиолдолд албадан авчрах гэх мэт чиг үүрэг орно.

Тахарын алба нь захиргаан болон иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд иргэний хэргийн оролцогчид бүрэн байж хэргийг шийдвэрлэхээр хуульд заасан тохиолдолд тухайн хэргийн оролцогчидоос ирэхгүй байх, шаардлагатай нотлох баримтыг гаргаж өгөхгүй байх зэрэг тохиолдолд оролцох боломжтой байж болно.

Г. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагыг шинэчлэх шаардлага

Маршалын албанд дээрх чиг үүргүүдийг шилжүүлснээр шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагад ялтанд хорих ял эдлүүлэх, хорихоос өөр төрлийн ялыг хэрэгжүүлэх, гэмт хэрэгт шалгагдаж байгаа этгээдийг цагдан хорих гэх мэт чиг үүргүүд үлдэж байгаа бөгөөд үүнийг тодорхой стандартад оруулж зохицуулах шаардлагатай. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын иргэний шийдвэр гүйцэтгэх болон ял эдлүүлэх, нийгэмшүүлэх, хорихоос өөр төрлийн ялыг хэрэгжүүлэх үүднээс хууль тогтоомжийн болон үйл ажиллагааны томоохон шинэтгэл хийхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

Д. Хил хамгаалах байгууллагын эрх зүйн статусыг шинэчлэх шаардлага

Хил хамгаалах байгууллага нь хилийн боомтын аюулгүй байдлыг хангах, хилийн дэглэм сахих, хил

хамгаалах гэсэн чиг үндсэн гурван үүрэгтэй үүний эхний хоёр нь хууль сахиулах чиг үүрэгт хамаарах бөгөөд үлдсэн нь хилийн аюулгүй байдлыг батлан хамгаалах чиг үүрэгт хамаарна. Гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх албаны шинэтгэлтэй уялдуулан хилийн шалган нэвтрүүлэх албаны чиг үүргийг өөрчилнө.

Е. Гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх албыг шинэчлэх шаардлага

Энэ байгууллага нь хууль сахиулах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх боловч иргэнд үйлчилгээ үзүүлдэг. Хилийн шалган нэвтрүүлэх үйлчилгээний хэлбэртэй хууль сахиулах шинжтэй байна, Виз олгох, хянах мөн үйлчилгээний хэлбэртэй хууль сахиулах шинжтэй, Иргэний харьяалалын асуудал мөн үйлчилгээний хэлбэртэй хууль сахиулах шинжтэй байна. Энэ байгууллагын чиг үүргийн хүрээнд хил дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргүүд илэрч байдаг онцлогтой учраас хууль сахиулах чиглэлээр зарим үйл ажиллагаагаа явуулдаг байх юм. Түүнчлэн, татвар гааль гэх мэт байгууллагууд нь иргэний шинж нь давамгалсан мөн хууль сахиулах чиг үүрэгт хамаарагдана. Энэхүү шинэчлэлээр татвар гаалийн гэх мэт байгууллагад ажиллаж байгаа улсын байцаагчийн хууль сахиулах шинжтэй үйлдлийг хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар зохицуулахаар оруулж байгаа. Тухайлбал, торгох, тодорхой эд зүйлийг хураах гэх мэт шийдвэрийг гаргахдаа хууль сахиулах чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа тул Хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд хамаарагдана.